ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT

OD MYŠLENKY K REALIZACI PROJEKTU

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

1 PROGRAM „ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT“ 3

2 OBLASTI, Z KTERÝCH PROGRAM ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT ČERPÁ, A KTERÝCH SE DOTÝKÁ 4

2.1 Udržitelný rozvoj 4
2.2 Místní agenda 21 7
2.3 Škola pro udržitelný život jako pomoc při naplňování Rámcového vzdělávacího programu 10
2.4 Místně zakotvené učení 12
2.5 Projektová výuka 13

3 JAK NA KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ NA ŠKOLE 15

3.1 Komunitní plánování 15
3.2 Proč a jak plánovat – vize, strategie, programy, projekty 18
3.3 Psaní projektového záměru 20
3.4 Fundraising 22

4 TEMATICKÉ OKRUHY PROGRAMU ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT 24

5 PŘÍKLADY Z PRAXE 27

1

PROGRAM „ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT“

Program **„Škola pro udržitelný život“** v kostce:

- ***Posláním programu je vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje a zapojení žáků, ale i dalších partnerů (veřejnosti) do konkrétních akcí směřujících ke zlepšení životního prostředí.***

- ***Program je realizován prostřednictvím škol fungujících jako iniciační centrum udržitelného rozvoje v obci a prostřednictvím praktických malých místních projektů.***

- ***Program pomáhá školám a jejich partnerům započít a rozvíjet procesy udržitelného rozvoje obce.***

- ***Výuka ve škole je díky programu orientována na potřeby skutečného života a do školního vzdělávacího programu přirozeným způsobem zahrnuje rozvoj kompetencí potřebných pro řešení problémů současného světa.***

Program „Škola pro udržitelný život“ tedy nabízí zázemí a podporu nejen zkušeným, ale i začínajícím pedagogům ze základních a středních škol, kteří mají zájem **prostřednictvím práce na ekologicky, sociálně či kulturně zaměřených projektech zlepšovat klima školy a posilovat spolupráci školy s místním společenstvím.** Také poskytuje jak žákům, tak všem, kteří pracují na místní úrovni, základní znalosti a dovednosti k dlouhodobému plánování a realizaci udržitelného rozvoje obce.

Cílem programu **„Škola pro udržitelný život“** je zavedení principů udržitelného způsobu života, resp. udržitelného rozvoje a Místní Agendy 21 do praxe českých škol. Důležité je zejména **zapojení žáků** do všech fází programu a **otevření školy** veřejnosti. Program si také klade za cíl povzbudit děti k zapojení se do konkrétních činností nebo akcí, kterými by samy přispěly k pozitivní změně prostředí a vztahů mezi lidmi. Díky programu žáci dostanou možnost prohloubit si a utřídit znalosti a vědomosti z různých oblastí týkajících se udržitelného rozvoje, získají schopnost komunikace a spolupráce, tolerance k jiným názorům.

Hlavní myšlenka programu – tedy **udržitelnost** konaných věcí - zrcadlí aspekty Agendy 21 a poskytuje tím i možnost rozvíjet podobu Místní Agendy 21 – tedy strategického a akčního plánu rozvoje **místa**, který je:

- ***ohleduplný k ekologickým, sociálním a kulturním hodnotám,***

- ***vycházející z místních hodnot a tradic,***

- ***podílející se na řešení globálních ohrožení,***

- ***a probíhající za účasti těch, kdo v místě žijí.***

(více k Místní Agendě 21 viz. kap. II.2).

Program je založen na metodě projektové výuky. Nový rozměr programu dává popsaná metoda **místně zakotveného učení**, která čerpá z místních hodnot, tradic a z místního bohatství (kulturního, přírodního, sociálního), v níž se opět odráží principy udržitelnosti a Místní Agendy 21.
V jednotlivých kapitolách této publikace se podrobněji dozvíte, o čem všem udržitelný rozvoj je, jak program „Škola pro udržitelný život“ zapadá do vzdělávacích plánů a jak jej nejlépe zapojit do vzdělávacího procesu. Seznámíte se s celou tematickou šíří a možnostmi programu a v neposlední řadě i se spoustou praktických informací o plánování projektu.

2

OBLASTI, Z KTERÝCH PROGRAM ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT ČERPÁ A KTERÝCH SE DOTÝKÁ

2.1 UDRŽITELNÝ ROZVOJ

CO JE TO „UDRŽITELNÝ ROZVOJ“ A „UDRŽITELNÝ ŽIVOT“?

„Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který umožňuje uspokojovat současné potřeby lidstva bez ohrožení možnosti budoucích generací uspokojovat jejich potřeby.“

– Zpráva Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, 1987

„Udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“

– § 6, zákona č.17/1992 Sb., o životním prostředí

DVA, TŘI, ČTYŘI NEBO DESÍTKY ROZMĚRŮ „UDRŽITELNÉHO ROZVOJE“?
(aneb: Od jednostranného „růstu“ k mnohorozměrnému rozvoji)

„Udržitelný rozvoj“ či „udržitelný život“ je úsilím o nalezení **rovnováhy mezi kvalitou životního prostředí a rozvojem společnosti (kvalitou života lidí).**

Jde o alternativu k tradičnímu pojetí „rozvoje“ jako jednostranného, tj. jednorozměrného, ekonomického (kvantitativního) růstu, který nebere ohledy na stav životního prostředí.

Pokud „kvalitu života“ rozdělíme na **ekonomickou a sociální oblast,** můžeme „udržitelný rozvoj“ (UR) vyjádřit jako hledání průniku tří oblastí utvářejících lidský život. Mohli bychom mluvit také o vyváženém, harmonickém, **sociálně i ekologicky ohleduplném rozvoji či způsobu života**:

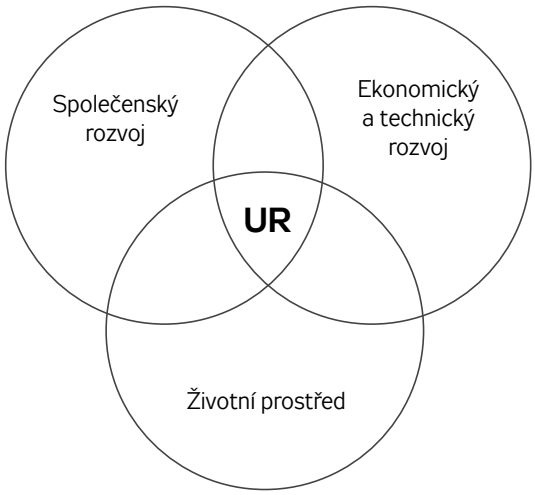

UR – UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Někdy je užitečné zdůraznit (resp. vyčlenit ze sociální oblasti) ještě **význam kultury a tradic.** Pak je možné představit si „udržitelný život" jako „čtyřrozměrný.":

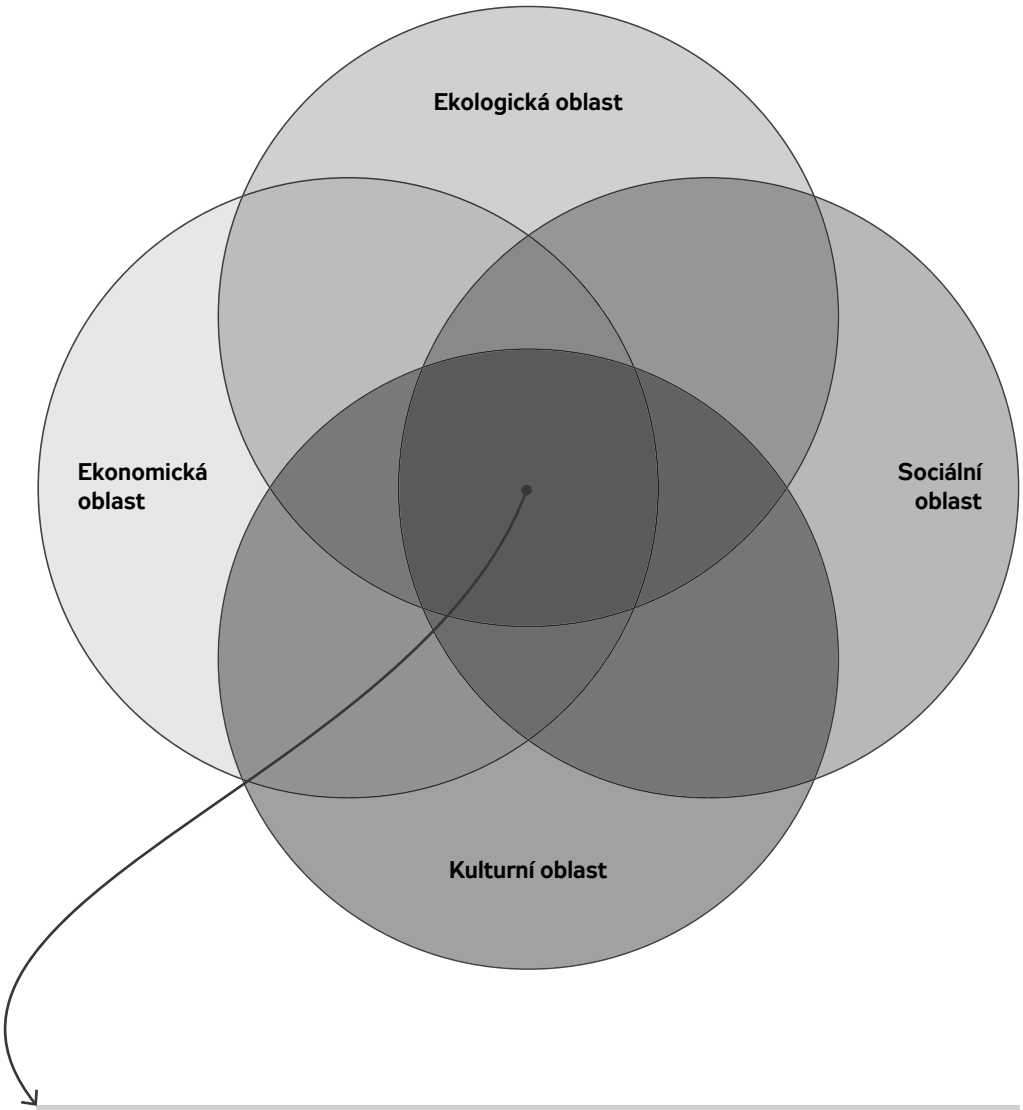

UDRŽITELNOST

Představíme-li si množství témat a problémů, které se pod každou z těchto čtyř oblastí skrývají, dojdeme k poznání, že **„udržitelný život" je mnohorozměrný**: Zahrnuje např. péči o zdraví, toleranci k jiným názorům či barvě pleti, zachování čistoty ovzduší, ohleduplnost k jiným tvorům, znalost historických hodnot svého města či dostatek pracovních příležitostí stejně jako mnoho dalších témat.

Vychovávat k udržitelnému způsobu života, znamená nejen věnovat se vzdělávání o přírodě („ekologické výchově" v užším slova smyslu), ale **zabývat se širokou škálou ekologických, ekonomických, sociálních i kulturních témat a jejich vzájemnými vztahy**.

PRINCIPY A PŘEDPOKLADY UDRŽITELNÉHO ŽIVOTA

→ Ohled na životní prostředí

Udržitelný rozvoj znamená respektování přírodních zákonů a šetrné využívání přírodních zdrojů. „Únosná kapacita" životního prostředí představuje limity (omezení) pro mnoho lidských aktivit, což především znamená, že musíme snížit rychlost spotřeby zdrojů a produkci znečištění.

→ Zlepšování kvality života

Lidský život má sociální, kulturní, morální a duchovní dimenze stejně jako materiální.

→ Globální odpovědnost

Dalším předpokladem udržitelného života je uvědomění si souvislosti mezi globálními a místními záležitostmi.

→ Ohled na budoucnost

Máme-li směřovat k udržitelnosti, měli bychom uvažovat nejen krátkodobě a střednědobě, ale myslet také dopředu a zajistit pozitivní dlouhodobé dopady svých rozhodnutí a chování. Máme morální povinnost zajistit, aby budoucí generace mohla uspokojovat své potřeby ve zdravém životním prostředí.

→ Rovné příležitosti

Bohatství, příležitosti a zodpovědnost by měly být děleny mezi jednotlivé země a mezi rozdílné sociální skupiny s důrazem na potřeby a práva chudých a znevýhodněných, neboť chudoba je ohrožující faktor udržitelného rozvoje.

→ Předběžná opatrnost

Jestliže si nejsme jisti ekologickými dopady jakékoli akce nebo činnosti, měli bychom být velmi opatrní a vyhnout se možným rizikům.

→ Holistické (celostní) myšlení

Problém udržitelného rozvoje vyžaduje, aby při jakémkoli rozhodování byly vzaty v úvahu všechny faktory týkající se daného problému.

→ Potřeba vzdělání a zájmu (povědomí) veřejnosti

Zásadním předpokladem přijetí změn, které udržitelný rozvoj předpokládá, je vytváření povědomí veřejnosti o nutnosti těchto změn a principech udržitelného rozvoje.

Základní principy udržitelného rozvoje jsou obsaženy v dokumentu Agenda 21.

2.2 MÍSTNÍ AGENDA 21

Agenda ...

*... znamená program nebo také **seznam věcí, které je potřeba udělat**, abychom dosáhli určitého cíle.*

Agenda 21 ...

*... znamená **program pro 21. století** - dokument, který přijali zástupci 179 států (včetně České republiky) na **Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (tzv. Summitu Země) v Rio de Janeiru v červnu 1992** a který byl po deseti letech – v září 2002 - vyhodnocován na podobném setkání **v Johannesburgu (tzv. „Rio+10")**. Agenda 21 přináší podrobná doporučení v oblasti ekologické politiky a politiky rozvoje všem zemím, jejichž cílem je zabránit zhoršování stavu životního prostředí, jeho postupné zlepšování a dosažení trvale udržitelného využívání přírodních zdrojů.*

OD GLOBÁLNÍ K MÍSTNÍ „AGENDĚ 21"

„Udržitelný život" je přístup, který by měl být uplatněn na všech úrovních fungování společnosti - od jedince, po globální společenství. Mohli bychom proto mluvit nejen o globální Agendě 21, přijaté na mezivládní konferenci v Rio de Janeiru v roce 1992, ale také o dalších podobných dokumentech. Jsou to například:

- Národní strategie udržitelného rozvoje
- Krajské strategie udržitelného rozvoje
- Dětská Agenda 21
- Místní agenda 21

Dvě třetiny opatření z programu Agenda 21 je však třeba realizovat na úrovni obcí a měst – na místní úrovni – a proto se nejčastěji mluví o **Místních Agendách 21**.

V některých zemích takový program funguje ve všech obcích, či jejich valné většině (Švédsku, Velké Británii), v České republice zná tento pojem část obecních a městských samospráv a pár desítek se jich o uplatnění „udržitelného života" systematicky pokouší. V ČR se jejich rozvoji myšlenek Agendy 21 věnuje Rada vlády pro udržitelný rozvoj, ale i řada neziskových organizací (např. Veronica a jiné ekologické poradny, Národní síť zdravých měst, TIMUR).
Přispět k šíření „Místních agend 21" a inspirovat obce mohou svými projekty i **školy**! Program Škola pro udržitelný život je příkladem dobrého nástroje k rozvoji zásad a principů Místní agendy 21.

CO JE A CO NENÍ MÍSTNÍ AGENDA 21

Místní agenda 21 je strategický a akční plán rozvoje místa...

Místní Agenda 21 je tedy **uplatnění principů udržitelného rozvoje na úrovni obce či města** (případně části většího města - např. čtvrti), je to **strategický a akční plán rozvoje** místa, uspořádaný podle stejných zásad, se kterými souhlasily národní vlády na Konferenci v Riu. Místní Agenda 21 je proces rozvoje místního společenství a využití území. Není to zákon ani vládní nařízení, není povinná. Místní orgány byly vyzvány, aby zahájily proces diskusí s občany a aby dosáhly shody na obsahu programového dokumentu – Místní agendy 21.

...ohleduplný k ekologickým, sociálním a kulturním hodnotám,

V tomto procesu jde samozřejmě o plánování a postupnou realizaci kroků k „udržitelnému životu" (viz. kapitola II.1), tedy o **vyvážené řešení všech rozměrů udržitelného života v obci: ekonomic-**

kých, sociálních, kulturních i ekologických problémů a potřeb obce. Není proto možné v rámci Agendy 21 například naplánovat stavbu frekventované komunikace kolem školy, byť by se jednalo o zajímavé ekonomické opatření, stejně jako nelze sázet zeleň zcela libovolně. **V Agendě 21 jde o to, aby např. každé přijaté ekonomické opatření bylo ohleduplné vůči sociálním, kulturním i ekologickým hodnotám obce.**

... vycházející z místních hodnot a tradic,

Další důležitou stránkou Místní Agendy 21 je **pozornost věnovaná místním hodnotám** a tradicím (například historii, přírodě, zdrojům, způsobu zástavby a osídlení, tradičním výrobám a podobně).

... podílející se na řešení globálních ohrožení

Na druhé straně patří k principům udržitelného života i **otevřenost a komunikace s okolím - tedy dostatečná pozornost věnovaná tomu, jak souvisí život obce s okolním světem**. V době dnešního „**globálního sousedství**" může jít nejen o spolupráci v rámci „mikroregionu", ale třeba také o přeshraniční spolupráci, o partnerská města v jiných zemích či o vyjádření globální odpovědnosti komunity zapojením se do rozvojové pomoci (humanitární akce, podpora partnerské školy v rozvojové zemi, „adopce na dálku", občanské či podnikatelské iniciativy zaměřené na podporu rozvojových zemí), či do řešení globálních problémů (podíl obce na produkci oxidu uhličitého či látek poškozujících ozónovou vrstvu).

... a probíhající za účasti těch, kdo v místě žijí.

A konečně nezbytnou součástí místní Agendy 21 je **účast, zapojení, spolupráce a partnerství těch, kdo v obci žijí či působí - různých zájmových skupin a každého občana, který zapojen být chce** (občas se stává, že právě na tento aspekt správa obce či města zapomíná, a vzniká pak jen jakási pseudoagenda 21, která byla napsána u zeleného stolu a o jejíž existenci občané ani neví, natož aby se podíleli na jejím vzniku a realizaci).

JAK VZNIKÁ A REALIZUJE SE MÍSTNÍ AGENDA 21?

V praxi to může vypadat takto:

Plánování

Nejprve vzniká na řadě setkání přehled problémů a potřeb, které by se měly v obci řešit. Takových **setkání („kulatých stolů")** se k různým tématům účastní zástupci jednotlivých zájmových skupin (např. podnikatelů, lidí z oblasti kultury, zdravotnictví, školství, z nevládních organizací, sportovců, rybářů, ochranářských organizací) a vůbec každý, kdo se účastnit chce.
Při diskusích vznikají **seznamy aktuálních témat, problémů a potřeb ve všech oblastech udržitelnosti: ekonomické, sociální, kulturní i ekologické**. Protože je často potřebné přesněji hodnotit a nějakým způsobem změřit, ve kterých oblastech je život obce „neudržitelný" (a na co je tedy nutné se zejména zaměřit), je možné a užitečné najít si určité **měřitelné ukazatele (tzv. indikátory) stavu**.

Diskuse pak při dobrém vedení (v některých zemích na to mají speciálně školené pracovníky) mohou vyústit v **ucelenou strategii rozvoje obce** nebo alespoň v dílčí **plán akcí, které obci prospějí**. V optimálním případě na takovou strategii (strategický plán) naváží závazné dokumenty obce (jako je třeba územní plán).

Realizace

Pokud vše dopadne dobře, nezůstane jen u plánovací fáze, ale **alespoň některé z navržených akcí se také uskuteční**. Jednotlivé akce či opatření může realizovat městský (obecní) úřad, ale také různé zmíněné zájmové skupiny (myslivci, škola, místní podnik...) - třeba s potřebnou podporou úřadu.

Hodnocení

I v průběhu realizace akcí a opatření je užitečné **vyhodnocovat a měřit**

- zda se záměry spíše daří či naopak
- zda se obec k udržitelnosti celkově spíš přibližuje či vzdaluje.

K tomu je opět potřeba vybrat si určité **ukazatele (= indikátory) stavu obce a úspěšnosti akcí**.

A co dál...?

Místní Agenda 21 by neměla být jednorázový proces, ale měly by se **opakovaně střídat fáze hodnocení stavu, plánování akcí, realizace** a opět hodnocení stavu obce a úspěšnosti přijatých opatření.

Něco velmi podobného se může odehrávat i v rámci školy - žáci, učitelé a nejlépe i nepedagogičtí pracovníci, rodiče, sponzoři a jiní partneři školy se zde stávají zájmovými skupinami, které mají co říci.

Školní práce s Agendou 21 má tyto přínosy:

- ***žáci (ale i ostatní) porozumí, co je udržitelný rozvoj, Agenda 21 a budou to umět prakticky uplatnit*** *ve svém budoucím životě*
- *škola* ***přispěje k udržitelnějšímu rozvoji celé obce, případně se stane inspirací jiným institucím či občanům***

PŘÍKLAD PRO INSPIRACI: VLASTNOSTI UDRŽITELNÉHO MĚSTA

- Zdroje jsou využívány hospodárně a množství znečištění a odpadů je minimalizováno díky využívání uzavřených cyklů,
- znečišťování je sníženo na takovou úroveň, s níž se přírodní systémy dokáží vyrovnat, aniž by byly poškozeny,
- rozmanitost přírody je považována za významnou hodnotu a je chráněna,
- místní potřeby jsou co nejvíce uspokojovány z místních nabídek,
- každý má přístup ke kvalitní potravě, vodě, obydlí a zdrojům energie za sociálně přijatelné ceny,
- místní ekonomika nabízí každému, kdo má zájem, možnost získat uspokojivé pracovní místo,
- lidské zdraví je chráněno,
- přístup k službám, zboží a k ostatním lidem není zajišťován na úkor životního prostředí,
- lidé žijí beze strachu před násilím působeným jak zločinem, tak zvůlí moci,
- každý má přístup ke vzdělání, znalostem a informacím,
- všechny sektory společnosti jsou oprávněny účastnit se rozhodovacího procesu,
- všem jsou snadno dostupné příležitosti pro kulturní a rekreační aktivity,
- různost a odlišnost je ceněna a chráněna.

O tom všem je i Škola pro udržitelný život.

2.3 ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT JAKO POMOC PŘI NAPLŇOVÁNÍ RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Škola pro udržitelný život nenabízí pouze cenné poznatky v oblasti vzdělávání k udržitelnému rozvoji, ale navíc svým aktivním a společensky angažovaným pojetím velmi dobře zapadá do nové koncepce vzdělávání v České republice, která je pro učitele nejvýrazněji zastoupena Rámcovým vzdělávacím programem (RVP). Každá škola hledá svou cestu, jak požadavky RVP naplňovat. Škola pro udržitelný život může být velmi dobrým nástrojem, jak zapojit do výuky nejen důležitá témata klasických vzdělávacích oblastí, ale zejména průřezová témata, se kterými si školy někdy nevědí úplně rady. Různorodé praktické úkoly a výzvy, jimž žáci při práci na projektech čelí, jim umožňují získat dnes tak často skloňované klíčové kompetence, takže výuka - prostřednictvím programu Škola pro udržitelný život - dosahuje svého hlavního cíle.

JAK ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT VLASTNĚ DO CELÉHO RVP ZAPADÁ?

Inovované pojetí vzdělávání tak, jak je popsáno v RVP považuje za zásadní uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Aby toho mohlo být dosaženo, podporuje RVP v celém svém principu komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů a odlišných metod a forem výuky. Dává tak nejen prostor k realizaci projektů jako je tento, ale dokonce je považuje za nezbytné. Smysluplná společná činnost žáků, učitelů a rodičů totiž navozuje právě ono pracovní klima založené na přirozené motivaci a aktivizujících metodách výuky a účinnou spolupráci s rodiči žáků, které se snaží RVP podněcovat.

Škola pro udržitelný život je vhodná pro kterýkoli stupeň vzdělávání, od základního po středoškolské. Vzdělávání na 1. stupni má svým činnostním a praktickým charakterem motivovat žáky k dalšímu učení a vést je k poznání, že je možné hledat, objevovat a vlastními silami utvářet vhodnou cestu řešení problémů. Co jiného lépe naplňuje tento cíl nežli nalézat a uskutečňovat řešení skutečných problémů, které děti a jejich okolí tíží.

Na 2. stupni se přidává požadavek na provázanost vzdělávání a života školy se životem mimo školu, což je také jeden z hlavních cílů Školy pro udržitelný život. Společným cílem je rovněž přebírání odpovědnosti ve vzdělávání i v organizaci života školy (a obce) samotnými žáky.

V ČEM POMÁHÁ PROGRAM ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT ROZVÍJET KLÍČOVÉ KOMPETENCE ŽÁKŮ?

V závislosti na tom, jaké aktivity se rozhodne škola ve svém projektu řešit, může žák rozvíjet všechny požadované klíčové kompetence.

Pokud jde o **kompetenci k učení**, žák zejména poznává, že učení má určitý smysl a cíl. Ví, proč potřebuje zjistit to a ono, naučí se informace najít a využít pro praxi. S tím úzce souvisí **kompetence k řešení problémů**, kde se k práci s informacemi přidává i nutnost naučit se vnímat problémové situace ve škole i mimo ni, promyslet a naplánovat způsob jejich řešení a využít k tomu vlastního úsudku a zkušeností. S tím žák poznává svou zodpovědnost za učiněná rozhodnutí a učí se je následně zhodnotit.

V rámci plánování aktivit se žák zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a argumentuje. Různé komunikační prostředky využívá ke svému zapojení do společenského dění a přímou zkušeností z kontaktu s různými skupinami občanů se učí vytvářet vztahy plnohodnotného soužití a kvalitní

spolupráce s ostatními lidmi. To vše se přímo vztahuje ke **kompetenci komunikativní**.
Pochopení základních ekologických souvislostí, environmentálních problémů a rozhodování v zájmu ochrany trvale udržitelného rozvoje společnosti spadá mezi **kompetence občanské**.
Zapojením do fyzické realizace projektu se u dětí rozvíjejí **kompetence pracovní** a zároveň přirozeným způsobem poznávají, jak posuzovat výsledky své činnosti z hlediska ochrany životního prostředí a kulturních a společenských hodnot.

SE KTERÝMI PRŮŘEZOVÝMI TÉMATY ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT SOUVISÍ A JAK?

Projekty uskutečňované pod programem Škola pro udržitelný život jsou propojeny se vzdělávacím obsahem mnoha vyučovacích předmětů, stejně jako s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo ni. Tím splňují základní podmínku účinnosti průřezových témat.

Vztah k tématu **Environmentální výchova** je poměrně jasný. Podívejme se ale na další témata, kterých se dotýká. Především jde o téma **Výchova demokratického občana**.

Autoři RVP si uvědomují, že udržitelná budoucnost obce a společnosti je nemyslitelná bez aktivních lidí, kteří se budou angažovat v jejím rozvoji. Jestliže má toto téma vést žáka k aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě a k participaci na rozhodnutích celku s vědomím vlastní odpovědnosti za tato rozhodnutí, potom není nic lepšího než mu tuto zkušenost jednoduše umožnit.
Při účasti na jednáních s různými stranami poznává žák důležitost toho, dívat se na problém z více různých úhlů pohledu a uvažovat o něm v širších souvislostech. Procvičuje zde své argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti. Učí se jednat asertivně a hledat kompromis přijatelný pro všechny.

RVP přímo vyzývá k tomu vycházet v této oblasti z reálných životních situací a vztahovat tematické okruhy co nejvíce k životní zkušenosti žáků. Škola se má stát „laboratoří demokracie", která motivuje k uplatňování svých názorů v diskusích a k možnosti demokraticky se podílet na rozhodnutích celku, společenství a komunity.

Poznání různých možností participace na životě místní komunity a spolupráce školy se správními orgány a institucemi v obci zapadá do tematického okruhu „Občanská společnost a škola". Seznámení s obcí jako základní jednotkou samosprávy státu, různými společenskými organizacemi a hnutími zase spadá pod „Formy participace občanů v politickém životě." Občanské odpovědnosti a angažovanosti je vyhrazen okruh „Občan, občanská společnost a stát".

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech *se*** Škola pro udržitelný život dotýká zejména otázky spojení našeho jednání a rozhodování na lokální úrovni s jeho vlivem na národní, evropské a globální změny – ať už jde o změny environmentální nebo společenské.

Mnohé projekty pomáhají ozřejmit dětem význam kulturního a historického dědictví jako zdroje poznání a přispívají tím k emocionální zainteresovanosti na jeho uchování a záchraně.
Zde se kromě Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech dostáváme i k **Výchově multikulturní**, protože jedním z jejích úkolů je také vést žáka k poznání vlastního kulturního zakotvení a uvědomovat si vlastní kulturní identitu, tradice a hodnoty. Navíc se žáci učí rozvíjet spolupráci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou nebo generační příslušnost, což je také cílem multikulturní výchovy. Ta se celkově výrazně dotýká mezilidských vztahů ve škole - mezi učiteli a žáky, mezi školou a rodinou, mezi školou a místní komunitou – na jejichž budování se při projektech Školy pro udržitelný život klade velký důraz.

Mezi přínosy pro průřezové téma **Mediální výchova** patří mimo jiné již zmíněná práce se zdroji informací a rozvoj vyjadřovacích schopností. Novým prvkem je zde tvorba vlastního mediálního sdělení, ke které často v rámci propagace projektu a komunikace se zástupci komunity dochází.

2.4 MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

Motto:

„Přeneste vzdělávání zpět do obcí, do sousedství! Propojte žáky s dospělými rádci a znalci, dostaňte studenty a učitele do obce, do lesů, do ulic – blíž ke kráse i k tvrdé realitě. Doveďte zaměstnance obcí, starosty, manažery na školní dvůr a do učeben. To jsou místa, kam všichni patříme."

– David Sobel

Místně zakotvené učení (z angl. place-based learning, někdy též place-based education) se vyvinulo v posledních deseti letech na pomezí environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, ochrany přírody a krajiny a komunitního rozvoje. Zjednodušeně lze místně zakotvené učení definovat jako environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu, která je vázána na konkrétní místo (obvykle obec, chráněné území, veřejný prostor...). Zabývá se nejen tématem životního prostředí, ale (v souladu s principy udržitelného rozvoje) také souvislostmi sociálními a ekonomickými. Základem místně zakotveného učení je vazba na konkrétní místo, zapojování veřejnosti a realizace tzv. servisních projektů – tedy poskytování služeb, které jsou v daném místě potřebné, a jejich využití v procesu výuky

Jedním z nejznepokojivějších současných trendů, které se týkají budoucnosti ochrany přírody a zodpovědné správy obce, je rostoucí tendence mládeže vyhýbat se pobytu v přírodě. Množství času, který mladí lidé tráví v přírodě, výrazně klesá. Děti čím dál více ztrácejí kontakt s místní historií a kulturními tradicemi. Ztrácíme vazbu k místu, kde žijeme. Tradiční řemesla, techniky a dovednosti vnímáme víc jako líbivé a okouzlující než účelné a prakticky použitelné. Nutně potřebujeme obnovit vztah k našemu dědictví a tradicím. Právě ony nás formují, dávají smysl našim životům a našim obcím a stojí za to bojovat za jejich zachování. Místně zakotvené učení vytváří protiváhu negativním trendům sociální fragmentace a ztráty kontaktu s přírodou, kulturou a obcí tím, že opětovně propojuje člověka se světem přírody a kultury, jehož je součástí. Pomáhá znovu spojit děti s tajemstvími i realitou jejich rodiště, a posouvá běžné občany k zodpovědnostem spojeným s občanským životem, se zodpovědnou správou obce a péčí o ni. Místně zakotvené učení povzbuzuje osobní růst a přispívá tak k vytvoření představy o udržitelném rozvoji obce a k jejímu skutečnému naplnění.

→ JAKÉ JSOU DŮLEŽITÉ CHARAKTERISTIKY MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ?

Lze je využít kdekoli, protože propojuje proces učení s konkrétním místem – posiluje vazbu k místu, zlepšuje znalosti o něm a rozvíjí osobní kompetence nutné k dobré péči o toto místo. Vytváří prostor pro kontakty mezi lidmi a institucemi, rozvíjí místní partnerství, posiluje vzájemnou komunikaci a spolupráci a tak buduje tzv. sociální kapitál, který je jedním ze základních stavebních kamenů vitality a udržitelnosti obce. Má projektový charakter, vede děti i dospělé k samostatnému tvůrčímu konání, zkoumání a kritickému myšlení.

Přínosy místně zakotveného učení jsou nepochybné a dokládají je studie pořízené zejména ve Spojených státech amerických, kde je místně zakotvené učení v posledních deseti letech předmětem zájmu obcí, škol i správců veřejných pozemků a kde je také kriticky zkoumáno a hodnoceno.

Z pohledu pracovníků ochrany přírody a správců veřejných pozemků je důležité, že místně zakotvené učení zvyšuje zájem místních obyvatel o místo a pomáhá prolomit bariéry mezi chráněnými územími (veřejnými prostory) a lidmi. Jeho součástí je konkrétní práce ve prospěch chráněného území či veřejného prostoru a z dlouhodobého hlediska je hlavním přínosem fakt, že roste ekologická gramotnost obyvatel.

Přínosy pro obec vyplývají zejména z toho, že místně zakotvené učení pomáhá řešit konkrétní problémy obce a posiluje vznik a zrání partnerských vztahů. Místně zakotvené učení prokazatelně vede

ke zlepšení stavu životního prostředí v obci. Roste environmentální, sociální a ekonomická vitalita obce – stručně lze říci, že se zlepšují předpoklady pro udržitelný rozvoj obce.

Místně zakotvené učení posiluje pozici školy v obci a v dlouhodobém výhledu má za následek snadnější získávání finančních zdrojů pro školu. Žáci se zapojují do výuky s větším zaujetím a zlepšují se jejich studijní výsledky. Pozitivní vliv místně zakotveného učení na pedagogy se projevuje zejména tím, že klesá počet učitelů, kteří opouštějí školství. Místně zakotvené učení rozvíjí osobní kompetence, zejména schopnost analyzovat a sdělovat informace potřebné k tvůrčímu řešení problémů, schopnost vyvolávat a řídit efektivní diskuzi, schopnost kritického myšlení a vytváření konsenzu.

V průběhu místně zakotveného učení se obec stává efektivním učebním prostorem pro výuku dovedností potřebných pro život v demokratické společnosti.

2.5 PROJEKTOVÁ VÝUKA

„Výrazu projektová metoda lze užíti tehdy, když individuum či skupina pojme záměr, jehož uskutečnění navozuje změny v jeho (jejich) vědění, zručnostech, zvycích či vztazích."

– S. Velinský, 1932 -

„Projekt je účelně organizovaný souhrn myšlenek, seskupených kolem důležitého střediska praktického vědění, směřující k určitému cíli."

– R. Žanta, 1934

Projekt je komplexní úkol, spjatý s životní realitou, který je potřeba řešit teoretickou i praktickou činností. Žák se s úkolem identifikuje a přebírá za něj zodpovědnost, výsledné žádoucí výstupy je schopen na základě získaných zkušeností obhájit.

Projektová metoda je vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů, zkušenosti získávají praktickou činností a experimentováním. Dominantní roli mají učební procesy žáků, podporující roli pak poradenské činnosti učitele. Komplexnost činností vyžaduje užití různých dílčích metod výuky a forem práce.

ROLE UČITELE A ŽÁKA V PROJEKTOVÉ VÝUCE

Důležitým a zásadním momentem této výukové metody je postavení a role učitele a žáka. Oproti tradičním metodám má učitel roli partnera, který při procesu pomáhá a radí, hlavní aktivita zůstává na žákovi samotném – sám volí téma, které chce zpracovávat, vyhledává k němu informace ze všech dostupných informačních zdrojů, učí se informace zpracovávat, hledat souvislosti, překonávat překážky, učí se spolupracovat a komunikovat. Vlastními postupy tak přirozeným způsobem dochází k cíli, prožívá svou vlastní, skutečnou roli.

PROCES UČENÍ V PROJEKTOVÉ VÝUCE

Proces učení vybavuje žáka znalostmi, dovednostmi, tvoří se postoje a hodnoty. Projektová výuka respektuje individualitu žáka, jeho potřeby a možnosti, rozvíjí jeho celou osobnost, orientuje se na lidské potřeby, na život. Umožňuje kontakt s okolím, propojuje život školy s životem okolním – obě prostředí se pak vzájemně doplňují a obohacují. Dalším typickým rysem projektové výuky, který nelze opomenout, je společná, týmová práce, žák se učí umění diskuze a také formulovat své názory. Celým procesem se žák připravuje na řešení problémů v praxi a učí se s nimi efektivně pracovat – proto je důležité, aby se žáci měli možnost učit z omylů, ale i ze správných kroků, které při analýze problémů udělali.

Projektová metoda tedy nabízí velmi mnoho realizačních variant, nástrojů i výstupů. Co je tedy charakteristické pro projektovou výuku?

- je cílená, promyšlená a organizovaná
- je intelektuální (teoretická) i ryze praktická
- je tvořivá a reaguje na změny v průběhu projektu
- komplexně ovlivňuje a rozvíjí žákovu osobnost
- vyžaduje od žáka převzetí odpovědnosti za vlastní učení
- vyžaduje samostatnost a aktivitu žáka
- je především „záležitostí" dětí, pedagog vystupuje především v roli konzultanta, partnera
- nabízí celistvé poznání, zkoumá problém z různých úhlů pohledu
- má praktické zaměření a směřuje k upotřebení v životě
- výsledný produkt projektu posiluje smysl učení, důležité je i zaznamenávání průběhu – procesu učení
- je založena na týmové spolupráci dětí
- propojuje život školy se životem obce, širší společnosti

Pro přehlednost a efektivitu projektového učení nezapomeňte fotit, natáčet, prezentovat dílčí výstupy projektu, průběžně hodnotit.

Je dobré nechat žáky fáze svých projektů průběžně dokumentovat. Viditelné postupy ve vlastní práci jsou pro jednak motivační, a jednak lze také snadněji předejít tomu, že by bylo na některý krok zapomenuto.

- Vyžadujte od žáků, aby si dělali záznamy, co je třeba a co již bylo uděláno, zejména u dlouhodobějších projektů.
- Dokumentace by měla být viditelná a přístupná (např. arch balicího papíru na stěně, nástěnka).
- Formu dokumentace zvolte v závislosti na tom, jak jste projekt naplánovali – buď po jednotlivcích (každý si odškrtává své), nebo po etapách projektu (celá skupina kontroluje splnění úkolu).
- Po každé etapě je užitečné udělat krátkou reflexi a hodnocení.
- Tým si může určit funkci dokumentaristy (pro fotografie, videa a pro následné zpracování prezentace).

Informace o tom, jak naplánovat a úspěšně zrealizovat projekt, naleznete v kapitole „Psaní projektového záměru".

3

JAK NA KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ NA ŠKOLE

3.1 KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ V KONTEXTU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Komunitní plánovaní patří dnes k jednomu z nadužívaných termínů. Podobně tomu bylo v jedné době s pojmem trvale udržitelného rozvoje, či o něco později s termínem místní Agendy 21. V ČR se navíc toto slovní spojení v poslední době často objevuje v souvislosti s plánováním sociální péče a někdy se redukuje právě jen na tuto oblast. Termín komunitní plánování se také do značné míry překrývá s termíny zapojování veřejnosti či participace. Podstatné je, že za těmito všemi názvy zůstává jeden základní princip, a to potřeba hodnotit, promýšlet, plánovat a proměňovat podobu komunity v interakci všech jejich členů, ať už se jedná například o zmíněný systém sociální péče, podobu návsi nebo systém třídění odpadů. Tato potřeba byla „znovuobjevena" právě v souvislosti s rozvíjením konceptu trvale udržitelného rozvoje. Pokud přijímáme obecnou definici, že udržitelný rozvoj spočívá ve vyváženém rozvoji ekonomické, ekologické a sociální složky prostředí, pak je to především zajištění dostatečného množství informací o stavu konkrétní obce či města, které jsou podmínkou pro zajištění udržitelnosti. Účast veřejnosti je tedy nezbytnou součástí jak sběru informací, tak i poskytování zpětné vazby o charakteru rozvoje daného místa. Obecně je zastáván předpoklad, že vyvážená míra podílu veřejnosti na spolurozhodování o rozvoji obce posiluje vazbu občanů k obci a zajišťuje dlouhodobou podporu realizované politiky nebo investice (soukromě či veřejné) či navržené koncepce (územního plánu apod.). Sebevětší politická nebo finanční podpora projektu, dílčí politiky či koncepce, které nemají podporu široké veřejnosti, nejsou efektivní a mohou se obrátit proti investorovi, případně vedení obce. Myšlenka významu participace občanů je důležitá nejen v souvislosti s ochranou životního prostředí. Participace, případně zavádění prvků polopřímé demokracie, je důležitá i ve vztahu k udržitelnosti stávajícího rozhodovacího systému, a tedy snaze čelit nárůstu byrokratizace systému veřejné správy. Myslíme-li na budoucnost dalších generací, nezbývá nám, než se učit více se podílet na jejím vytváření a učit potřebným dovednostem také naše děti. K tomu škola dává výborné podmínky. Škola je významným subjektem každé obce, a pokud si osvojí znalost komunitního plánování, a jejích jednotlivých technik, může být jedním z iniciátorů i hybatelů dění v komunitě.

TECHNIKY KOMUNITNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Techniky komunitního plánování se dají rozdělit na dvě oblasti, **informování veřejnosti** a **aktivní zapojení veřejnosti do plánování či realizace záměru**. Tyto oblasti se vzájemně obvykle prolínají a informování veřejnosti probíhá paralelně s procesy plánování a připomínkování projektů.

INTERNETOVÉ APLIKACE

Většina škol má dnes již svou vlastní internetovou stránku a v době velkého zájmu dětí o práce s počítačem není problémem vytvořit k projektu internetovou prezentaci, která může plnit rovněž roli sběru informací formou ankety apod.

TISKOVINY, ČLÁNKY V MÍSTNÍCH MÉDIÍCH, LETÁKY APOD.

Žáci mohou využít také školního či místního obecního zpravodaje a v rámci výuky vyrobit informační letáky, plakáty apod.

MÍSTNÍ TELEVIZE, ROZHLAS

Škola prostřednictvím města a obce může využívat k propagaci projektu oblíbená a používaná média - místní či regionální televizi a rozhlas dle místních možností.

HAPPENINGY

Kulturními a společenskými aktivitami můžete vhodně a nápaditě upozornit na problémy, které je třeba řešit.

INTERAKTIVNÍ VÝSTAVY

Výstavy jsou podobně jako happeningy vhodnou příležitostí jak o vybraném tématu neformálně informovat, a to formou, která je nenásilná, atraktivní a dává prostor pro kreativní ztvárnění řešeného problému.

DOTAZNÍKY A ANKETY PRO RŮZNÉ SKUPINY VEŘEJNOSTI

Ankety a dotazníky jsou obvyklou metodou zjišťování názorů zainteresované veřejnosti.

TVORBA VIZE KOMUNIT

Je jedno až dvoudenní setkání určené pro širokou veřejnost, jehož cílem je promyslet budoucnost obce v dlouhodobém horizontu ze všech aspektů a vybrat klíčová témata i možnosti jejich řešení.

ŘÍZENÁ PŘEDSTAVIVOST O BUDOUCNOSTI MĚSTA

Tato metoda je založena na setkání, během něhož se účastníci ve své fantazii přenesou na základě předčítaného textu do budoucnosti a do své ideální obce, či města. Následně účastníci malují tyto své představu a diskutují o tom, jak se liší od současnosti a co se může v obci změnit.

OBČANSKÉ MAPY

Vytváření komplexních či tematicky zaměřených map obcí, ve kterých obyvatelé zaznamenávají místa, jež považují za významná, hodnotná a preferují jejich zachování, resp. rozvoj do budoucna, případně tvorba map míst problematických a nebezpečných, je další z užitečných technik komunitního plánování.

PLÁNOVACÍ SETKÁNÍ

Jde o předem připravené, strukturované a facilitované setkání zaměřené na již částečně zmapovaný problém, ve kterém občané sami promýšlejí detaily řešení problému (řešení dopravní problematiky, obnovy veřejného prostranství, využití obecní budovy apod.)

STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY S OBYVATELI

Pro získání zpětné vazby, dobrovolníci s připravenými otázkami zaznamenávají odpovědi, podněty a kritické připomínky obyvatel.

Využití jednotlivých technik, případně jejich kombinace, závisí zejména na velikosti obce a na typu řešeného problému, na časových možnostech, které jsou k dispozici a na finančních, personálních a materiálních zdrojích školy a jejích partnerů. Nastavit, vést a využít proces participace není jednoduché a je vhodné jej realizovat a nebo konzultovat se zkušenou organizací.

KRITÉRIA ÚSPĚŠNÉHO KOMUNITNÍHO PROJEKTU

Každý projekt komunitního charakteru je jiný a závisí na celé řadě faktorů. Jsou však určité zásady, na které je dobré dbát a jimiž se řídit. Níže zmíněná kritéria mohou sloužit jako vodítko pro vaše úspěšné aktivity.

1. Do projektu jsou zapojeny všechny potenciální zájmové skupiny, tedy ti, kterých se projekt nějak týká.

2. Existuje jasný a navenek prezentovaný plán komunikace s obyvateli, s jasnými termíny významných událostí souvisejících s řešeným projektem.

3. Při komunikaci, informování a zapojení je využíváno různých způsobů oslovení veřejnosti a různých technik komunitního plánování.

4. Realizátor (realizační tým) projektu je obeznámen s principy a metodikou komunitního plánování, rozumí jim a je s nimi ztotožněn.

5. Participačnímu procesu je v nějaké formě přítomen externí konzultant s dostatečnou zkušeností se zapojováním veřejnosti, s komunikací a s facilitací veřejných setkání.

6. Občané se mají možnost v průběhu projektu dozvědět, jak se příprava vyvíjí a jak bylo s jejich názory naloženo.

7. Při přípravě a realizaci projektu jsou v maximální možné míře využívány místní zdroje, firmy, řemeslníci, materiály, technologie apod..

8. Administrativní proces je dobře propojený, pružný a akční. Existuje dobrá spolupráce mezi iniciativní skupinou (případně) nevládní organizací a vedením obce.

9. Občané se podílí i na fyzické realizaci projektů.

10. Projekt obsahuje krátkodobé i dlouhodobé opatření, celkovou vizi i viditelné a hmatatelné výsledky.

11. Projekt občany baví.

12. Je jasné, kdo a jak přebírá zodpovědnost za péči o výsledky projektu (údržbu, organizaci, financování apod.)

13. Projekt nepřímo vyvolá další aktivity.

3.2 PROČ A JAK PLÁNOVAT – VIZE, STRATEGIE, PROGRAMY, PROJEKTY…

PŘÍPRAVA PROJEKTU ANEB PLÁNUJEME

Máte nápady, které byste rádi zrealizovali? Nevíte, jak si jednotlivé postupy utřídit, na co všechno se zaměřit? Jak jednotlivé kroky uspořádat za sebou a nic důležitého neopomenout? Než se vrhnete do psaní strategie, programu nebo samotného projektu, přečtěte si pár slov o plánování – procesu, který vám pomůže najít a udržet směr a připomene všechny dílčí důležité kroky vedoucí k vašemu cíli.

PROČ VLASTNĚ PLÁNOVAT?

- Plánování umožňuje řešit situace dlouhodobé a složité, situace, které ovlivňuje řada faktorů či na kterých se podílí větší počet lidí.
- Plánování pomáhá držet se vytýčené cesty k danému cíli.
- Plánování probíhá na různých úrovních – plánovat lze jednotlivé aktivity, celoroční činnosti i dlouhodobé záměry na několik let.
- Plánování je proces, při němž promýšlíme, jaké máme cíle a jakým způsobem jich chceme dosáhnout.

ZÁKLADNÍ FÁZE PLÁNOVÁNÍ

- **Vlastní plánování** – postupné promýšlení procesu
- **Realizace (naplňování) plánu** – postup, jímž se snažíme dosáhnout daných cílů a naplnit všechny body plánu
- **Evaluace (vyhodnocení) plánu** – průběžné hodnocení a celkové vyhodnocení (ne)naplnění jednotlivých bodů plánu

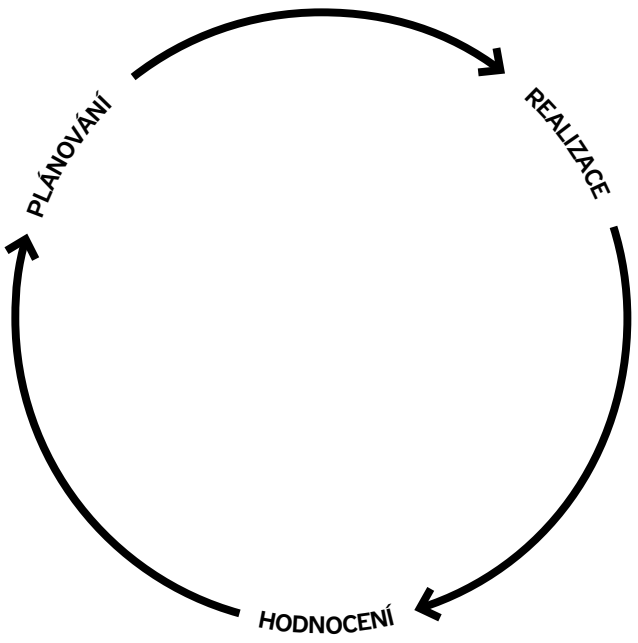

Většinou se plánuje cyklicky – to znamená, že nelze očekávat, že po dokončení plánu projekt skončí. Zejména oblasti dotýkající se udržitelnosti (udržitelného rozvoje) by měly opakovaně střídat fáze hodnocení stavu, plánování akcí, realizace a opět hodnocení – tento cyklus dobře ukáže, držíme-li se stále zamýšleného, udržitelného směru.

CITLIVÁ MÍSTA PLÁNOVÁNÍ

Plán by měl brát v úvahu **reálné možnosti** – jeho cíle by měly dosahovat výrazného zlepšení oproti původnímu výchozímu stavu, ale nesmí být nesplnitelné.

Při plánování nesmíme zanedbat a podcenit kvalitu samotného procesu – bez „**prožití**" procesu (účasti na něm, promyšlení a ztotožnění se se závěry) osobami (dětmi i dospělými), kterých se plán týká- bude výsledný dokument projektového záměru jen formálním „papírem" a bude stěží použitelný v praxi. Lidé, kteří mají k vzniklé situaci nebo problému nějaký vztah, by se plánování měli účastnit od počátku. Měli by mít možnost vyjádřit svůj názor a plán ovlivnit. **Týmová práce** je důležitým prvkem v procesu plánování.

TYPY PLÁNOVÁNÍ

- **Dlouhodobé** (strategické) vs. **krátkodobé** (operativní, akční)
- **programové** vs. **projektové**

Podle míry dlouhodobosti a konkrétnosti lze plánování rozdělit na **dlouhodobé** (strategické) a **krátkodobé** (operativní, akční). Dlouhodobé plány mívají obecnější charakter, akční plány naopak obsahují konkrétní údaje (např. termíny, způsoby naplnění a konkretizuje odpovědné osoby).

Podle šíře témat, na která se zaměříme, lze plánování rozdělit na **programové** a **projektové**. **Program** má širší záběr. Začíná u vize, má více cílů i více tematických oblastí. **Projekt** naopak začíná u konkrétního problému nebo tématu. Má zpravidla jen jeden cíl, zato podrobné rozplánování všech aktivit, zdrojů i detailní harmonogram.

Co patří do **plánování programu:**

- Vize či globální cíl
- Analýza současného stavu (např. SWOT - analýza silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb)
- Prioritní oblasti
- Strategické cíle (v každé oblasti obvykle jeden)
- Dílčí cíle
- Indikátory
- Opatření (postupy)
- Aktivity (projekty)
- Harmonogram
- Zdroje (lidské, finanční...)

Kroky plánování projektu naleznete podrobně v kapitole „Příprava projektového záměru".

3.3 PSANÍ PROJEKTOVÉHO ZÁMĚRU

CO JE TO PROJEKT

Je možné nalézt nejrůznější definice projektu:

„Projekt je dočasné úsilí s cílem vytvořit unikátní produkt nebo službu."

„Projekt je jedinečný proces sestávající z řady koordinovaných a řízených činností s daty zahájení a ukončení, prováděný pro dosažení cíle, který vyhovuje specifickým požadavkům, včetně omezení daných časem, náklady a zdroji."

Základní otázky při plánování projektu však vždy znějí: Co, kdy a za kolik.
To, co odlišuje projekt od procesu, například fungování školy, je jeho unikátnost a dočasnost.
Při plánování každého projektu je třeba zvážit a stanovit jeho:

- cíl,
- zdroje pomocí kterých bude realizován,
- čas, ve kterém je třeba odevzdat hotový produkt,
- náklady, tj. rozpočet projektu,
- rizika, resp. stanovení postupů, jak se jim vyhnout,
- omezení, která budou projekt ovlivňovat.

PŘÍPRAVA PROJEKTOVÉHO ZÁMĚRU

Než začnete psát

a) Identifikujte problémy, které trápí vaši obec či školu
Promyslete:
Jaké problémy v obci nebo škole vidí žáci, učitelé, rodiče či další skupiny obyvatel?
Existuje již nějaký plán rozvoje nebo strategický plán obce?
Jaká témata se v něm objevují, co se řeší v diskusích či anketách v místním tisku, na internetové stránce obce, co řeší zastupitelstvo a starosta/ka?
Tipy:
Uspořádejte anketu ve škole a mezi rodiči!
Uspořádejte plánovací odpoledne, nebo brainstorming s dětmi ve škole a s rodiči!

b) Vyberte jeden problém, který chcete řešit
Zvažte, jak můžete zapojit žáky, rodiče a další partnery v obci do demokratického procesu výběru problému a jeho řešení.

c) Najděte vhodný dotační titul
Nastudujte podmínky dotace. Ke každému dotačnímu titulu existuje nějaké příručka pro příjemce, směrnice, nebo podmínky programu. Pro pochopení záměrů poskytovatele dotace pomůže studium dříve podpořených projektů. Řada dotačních programů uveřejňuje také odpovědi na často kladené otázky (FAQ). Abyste se dozvěděli více, je dobré spojit se s kontaktní osobou.
Zjistěte nároky na dofinancování, to znamená, zda bude poskytnuta stoprocentní dotace, nebo jen její část a zbytek bude nutné hradit z vlastních zdrojů. Ujistěte se, zda bude platba poskytována zálohově, nebo je potřeba dotaci předfinancovat.

d) Sestavte projektový tým
Realizace projektu nemůže zůstat jen na jednom byť sebešikovnějším a sebeschopnějším učiteli/učitelce. Je potřeba sestavit tým a určit role a odpovědnosti. Ideální je, když kromě kolegů učitelů jsou v tým od počátku i žáci a rodiče.
Také nezapomeňte hned na začátku projektové přípravy si nechat záměr schválit a projednat s vedením školy.

Pusťte se do toho

→ Naformulujte pečlivě svůj projektový záměr

Jaký bude dopad řešení problému pro obec a pro školu? Jaká konkrétní změna nastane díky realizaci projektu? Jak se změní životní prostředí, život v obci a vztahy v ní, jak bude fungovat spolupráce různých partnerů? jaký užitek bude mít obec z projektu, kolik občanů se do projektu zapojí?

→ Zformulujte jasně měřitelné cíle

Váš projekt by měl mít jeden hlavní a řadu dílčích cílů. Cíle projektu je třeba nastavit tak, aby byly splnitelné a dosažitelné. Je potřeba také stanovit a popsat, jak bude dosahování dílčích cílů monitorováno a měřeno.

→ Výstupy

Popište, co nového bude vytvořeno, co díky realizaci projektu vznikne.
Nezapomeňte napsat, čím bude realizace přínosná pro výuku ve škole, pro žáky, školu, místní komunitu a celou obec. Jak se díky projektu zlepší životní prostředí v obci? Víte, jak budete své záměry měřit?

→ Aktivity

Naplánujte všechny činnosti, které bude potřeba realizovat, aby zamýšlené výstupy opravdu vznikly. Naplánujte, kolik osob, žáků, učitelů a dalších partnerů bude v průběhu projektu prakticky zapojeno (včetně přípravy, plánování a realizace). Rovněž specifikujte, jakým způsobem a v jaké oblasti (finance, práce, plánování...) se zainteresované osoby budou na realizaci podílet? Co zvládnete svépomocí, a kdy bude potřeba odborné firmy?
Nezapomeňte aktivity rozvrhnout v čase s ohledem na školní rok i další plánované aktivity školy a roční období. Co udělat nejdříve a co potom? Sestavte podrobný časový harmonogram. Čím lépe a realističtěji promyslíte harmonogram v době přípravy, tím lépe a snadněji se vám bude projekt realizovat. Při realizaci nezapomeňte na průběžný monitoring a kontrolu.

→ Rozpočet

Připravte rozpočet projektu vázaný na jednotlivé plánované aktivity. Nezapomeňte na jednotky a počet jednotek každé položky rozpočtu, například hodin práce, kusů zakoupených rostlin apod. Rozdělte rozpočet na položky, jejichž úhradu žádáte od poskytovatele dotace a ty, které zamýšlíte hradit z vlastních zdrojů. Naplánujte finanční toky s ohledem na zdroj dotace a vlastní zdroje.

→ Udržitelnost

Rozmyslete si, jak bude zajištěna následná péče o realizovaný projekt. Jak budou zajištěny zdroje na údržbu a další rozvoj. Kdo se bude o realizovaný výstup starat a pečovat? Jaké bude případné pokračování?

Praktické rady a tipy

- → Nechte si na přípravu projektového záměru dost času.
- → Zapojte do plánování a psaní projektu kolegy učitele i žáky.
- → Opisujte. Podívejte se, zda v daném dotačním titulu neuspěl již podobný projektový záměr a nechte se inspirovat.
- → Konzultujte projektový záměr s někým zkušeným, kdo již podobný projekt připravoval.
- → Než projekt odevzdáte, požádejte někoho, kdo nebyl do přípravy zapojen, o zpětnou vazbu.

3.4 FUNDRAISING

CO JE TO FUNDRAISING

Přeložíme-li slovo fundraising doslova, znamená to získávání peněz. Pokud se díváme na obsah aktivit spojených s fundraisingem je to především činnost spjatá s přesvědčováním potenciálních dárců o tom, že my a naše činnost jsou důležité a že se do nich vyplatí investovat. Budeme-li o fundraisingu hovořit s lidmi z byznysu, řeknou pravděpodobně, že se nejedná v podstatě o nic jiného než marketing. Budete-li o fundraisingu hovořit s lidmi z neziskových organizací, budou často myslet na „psaní projektů".

HLEDÁNÍ PODPORY, MOTIVACE K DÁRCOVSTVÍ

Základním předpokladem úspěšného fundraisingu je pozitivní myšlení. Správným východiskem je najít sami pro sebe odpověď na otázku, proč je náš projekt důležitý, proč a komu je přínosný. Nejdůležitější pak je, jaká je osobní motivace potenciálního dárce podpořit právě tento projekt.
Pokud chcete někoho přesvědčit, aby podpořil váš projekt, mělo by řešení problému, kterým se zabýváte figurovat na předních místech žebříčku hodnot potenciálního dárce. Důležité je si uvědomit, že v prvním plánu nezískáváme peníze, ale člověka.
Stejně jako u marketingu, je důležité předtím, než začněte svůj projekt představovat, sami pro sebe si zrekapitulovat jeho cíl a cílové skupiny, které budou mít z jeho realizace prospěch.

ZDROJE PRO PODPORU ŠKOLNÍCH A KOMUNITNÍCH PROJEKTŮ

Uvažujete-li o potenciálních dárcích, můžeme je v prvé řadě rozdělit na ty, kteří mají nějaké prostředky na podporu bohulibé činnosti vyhrazeny a ty, které je sice vyhrazeny předem nemají, ale je možné je o daru přesvědčit. Kteří dárci mohou potenciálně patřit mezi podporovatele vašeho školního projektu?

INDIVIDUÁLNÍ DÁRCI

Zde mohou patřit rodiče, lidé z obce, z regionu a všichni ti, kteří mohou mít na realizaci vašeho projektu vlastní zájem. Co patří mezi hlavní motivační faktory individuálních dárců?

Může to být pocit užitečnosti, radost z dávání, naplnění společných cílů, osobní uspokojení, chuť pomoci jiným, touha pomoci vyřešit problém, který trápí i je, nebo také osobní prospěch, pocit viny, tlak okolí, nebo prostě jen to, že byl dotyčný/á požádán/a.

Další motivací může být to, že dar je odečitatelnou položkou od daňového základu.

Rozhodnete-li se pro váš školní projet oslovovat individuální dárce, rozmyslete si a připravte si:

- koho a proč chcete oslovit,
- vytvořte odpovídající sdělení „šité na míru",
- zvolte optimální způsob kdy, kde a jak potenciálního dárce oslovíte.

Bude jedině přínosem, pokud svou fundraisingovou kampaň podpoříte také odpovídající publicitou.

FIRMY

Potenciálními dárci pro váš školní projekt mohou být živnostníci a firmy z obce, popřípadě i větší firmy z regionu, které by problém, jenž řešíte, mohl zajímat. Firmy vám mohou pomoci jak finančně, tak materiálně nebo i dobrovolnou prací. Potřebujete-li například sazenice stromů, nebo lavičky zkuste s dodavateli vyjednat individuální ceny.

Proč firmy poskytují své prostředky? Předně za firmami jsou také lidé , a třeba právě jejich dítě chodilo do vaší školy. Mezi další motivy patří i to, že se snaží vylepšit svou image, chtějí podporu

dobré věci využít pro vlastní reklamu, nebo jsou spojovány s určitým tématem, jako třeba „ekologičtí hříšníci". Některé firmy mají své vypracované celé strategie společenské odpovědnosti. V nich se systematicky věnují podpoře určité oblasti, jako je životní prostředí, vzdělávání, zdravotnictví apod. Některé firmy mají vlastní grantové programy, nebo zřizují firemní nadace. Vyplatí se investovat čas do hledání na webových stránkách firem.

OBEC

Je vhodné představit svůj projekt zastupitelům a hovořit zvlášť i s těmi, kteří mají na starosti životní prostředí a školství. Větší obce pravidelně vyhlašují granty na podporu různých oblastí. Většinou se otevírají na podzim.

KRAJ

Každý kraj má stanoveny prioritní oblasti, ve kterých je možné podporu získat. Ucházet o podporu pro váš projekt je možné v grantových soutěžích nebo prostřednictvím různých dotačních mechanismů. Systémy se liší kraj od kraje. Je dobré sledovat webové stránky kraje a být v kontaktu s úředníky odboru školství a životního prostředí.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A ZDROJE EU

V současné době je otevřena nová oblasti podpory 1.4. Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost s názvem „Zlepšení podmínek pro vzdělávání na základních školách"; metodické dokumenty, přehled seminářů a workshopů určených základním školám, často kladené otázky a užitečné kontakty najdete na webových stránkách Ministerstva školství.

NADACE

Podporu pro realizaci školních projektů je možné také získat od některých nadací. Podporu pro realizaci školních projektů v oblasti životního prostředí je v současné době možné získat zejména od Nadace Partnerství nebo Nadace ČEZ.

4

TEMATICKÉ OKRUHY PROGRAMU ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT

Škola pro udržitelný život je programem, který se snaží zaměřit na klíčová témata udržitelného rozvoje, a zároveň pomoci najít konkrétní způsoby, jak tato témata začlenit do výuky a do života školy a obce. K tomu má přispět také připravovaná metodika.

STRUKTURA TEMATICKÝCH KAPITOL

Jednotlivé tematické kapitoly budou obsahovat jak část teoretickou, tak i praktickou. V první části každé kapitoly se dozvíte základní informace o tématu - důležité pojmy, souvislosti a vše další, co je v dané oblasti nezbytné znát, aby člověk získal alespoň základní přehled. Poté Vás kapitola seznámí s problémy a nebezpečími, která člověka a přírodu v dané oblasti ohrožují, s jejich příčinami i s následky, které neseme, a v neposlední řadě možnými řešeními, ať už na úrovni jednotlivce, školy, obce nebo společnosti jako celku. Vzhledem k zaměření programu Škola pro udržitelný život je zde důraz položen zejména na školu a obec, které se v rámci svých projektů do aplikace těchto řešení prakticky zapojí.

Aby byl přehled úplný, seznámíte se s různými úhly pohledu na danou problematiku a méně tradičními relevantními názory vědců a dalších odborníků. Jelikož je rozsah kapitoly omezený a jistě budete Vy i Vaši žáci mít spoustu otázek, nebude chybět seznam zdrojů, které lze k rozvíjení tématu využít.

Praktická část kapitoly se zaměří na to, co můžete jako učitel uskutečnit se žáky ve výuce a jak lze působit ve směru pozitivních změn v dané oblasti udržitelného rozvoje ve škole a obci.

Kromě otázek k diskuzi žáků zde naleznete několik podrobně rozpracovaných aktivit pro zapojení do výuky a další nápady a náměty na možné aktivity, uskutečnitelné jak v rámci školy, tak celé obce.

Po přečtení jednotlivých kapitol byste tedy k danému tématu měli být vybaveni jednak teoreticky, ale zejména i prakticky tak, abyste jej zvládli zařadit do jednotlivých vyučovacích hodin, a zároveň jste mohli zpracovat i komplexní projekt, který zapadne do koncepce programu Škola pro udržitelný život.

TÉMATA METODIKY

→ Energie – alternativní zdroje a úspory energie přispívající k ochraně ovzduší a klimatu

Tato kapitola Vás seznámí s příčinami a následky změn klimatu a znečištění ovzduší. Poznáte výhody a nevýhody obnovitelných a neobnovitelných zdrojů energie, principy jejich fungování, způsob jejich využití a možnosti podpory užívání obnovitelných zdrojů v domácnostech a veřejných budovách. Dozvíte se, jak na to, aby domácnost, škola a obec byly energeticky šetrné, a jaká další opatření s pozitivním vlivem lze na této úrovni aplikovat. V této ani dalších kapitolách samozřejmě nechybí vizualizace a hry.

→ Odpady

Zde bude pozornost zaměřena na udržitelnost života v souvislosti s produkcí odpadů. Zjistíte, jak se u nás s odpadem nakládá, jak jeho vzniku předcházet a jak správně třídit, co se dále děje s odpadem, který vytřídíme, a co ze získaného materiálu znovu vzniká. Pochopíte princip „Redukuj, Užij znovu, Recykluj“ a to, jak může člověk osobní produkci odpadu snížit a zvýšit poměr tříděného a netříděného odpadu.

→ Voda

Voda, zdroj života, nemůže mezi tématy Školy pro udržitelný život chybět. Kapitola pojednává téma vody v přírodě, krajině a společnosti, její ohrožení z hlediska kvality a kvantity a opatření nutná k její ochraně.

→ Šetrné spotřebitelství

V rámci tohoto tématu se dozvíte, čím zatěžuje naše spotřeba životní prostředí, jak si lze spočítat svoji ekologickou stopu a jak ji snížit. Poznáte, jak šetrně nakupovat, cestovat a další možnosti jak se stát šetrným spotřebitelem. Seznámíte se s tím, čím vším zatěžuje výrobek životní prostředí, jaký je jeho „životní cyklus" a také s různými způsoby značení výrobků. Vynechána není ani koncepce Zelená škola sloužící k posouzení ekologické šetrnosti provozu školy.

→ Potraviny

Produkce potravin je pro společnost životní nutností a proto i jednou z nejrozsáhlejších lidských produkcí vůbec. Je proto důležité znát souvislosti týkající se rizik intenzivního zemědělství, geneticky modifikovaných organismů, celkovou ekologickou zátěž získávání a distribuce různých druhů potravin a existující alternativy.

→ Stromy a zeleň

Jaký význam a funkci mají stromy v krajině a ve městech Vám prozradí tato kapitola. Pomůže Vám pochopit principy výběru stanoviště výsadby a provede Vás celým procesem sázení stromu tak, aby byl úspěšný. Dále Vám objasní specifickou funkci lesů, které spolu s dalšími prvky přispívají k ekologické stabilitě krajiny.

→ Volná příroda, krajina, chráněná území

Za humny přecházejí sídla, v nichž žijeme, ve volnou krajinu, jejíž současná podoba, hodnoty i problémy vznikly v tisícileté interakci přírody („divočiny") a člověka. Patří k ní i nejcennější části chráněné zákonem. Kapitola přiblíží důvody a zásady ochrany přírody a krajiny, péče o ně a praktické možnosti škol a obcí k zapojení se do ní.

→ Místní přírodní a kulturní dědictví, identita místa

Klasickým tématem Školy pro udržitelný život je poznávání a interpretace místního kulturního a přírodního dědictví. Co to je, jak je najít a identifikovat, jak s ním dále pracovat ve výuce, jaké existují možnosti jeho interpretace a proč je něco takového vůbec pro identitu a zakořenění člověka důležité, se dozvíte v této kapitole.

→ Ekologická doprava, bezpečné stezky do škol

Z oblasti dopravy byla jako základní vybrána témata dlouhodobé udržitelnosti jejích jednotlivých druhů, jejich dopad na přírodu a lidské zdraví a prezentace alternativ spalování ropných produktů. Dále se spolu zaměříme na principy bezpečnosti v dopravě a hledání možností, jak na lokální úrovni udržitelnost dopravy ovlivnit.

→ Veřejná prostranství, místa pro setkávání, odpočinek a zábavu

Největšími experty na kvalitu veřejných prostranství jsou jejich uživatelé. V této kapitole se naučíte, jak s jejich přispěním vytvořit v obci prostor, který je atraktivní, estetický a příjemný. Poznáte zde, jak vypadá veřejné prostranství, do kterého lidé rádi chodí, prostranství, které vytváří místo pro setkání, sociální interakce a je stimulem pro rozvoj života komunity.

→ Rozvojová spolupráce a pomoc

Environmentální a sociálně-ekonomické problémy zemí třetího světa nám mohou být vzdálené geograficky, v globalizovaném světě jsou však s naším jednáním úzce provázané. Uvedená kapitola Vám odkryje tyto méně viditelné souvislosti, nabídne např. seznámení s problematikou Fair Tradu, dřeva s certifikátem Forest Stewardship Council a biopaliv.

→ Environmentálně šetrné podnikání

Jako poslední se naše metodika pouští do o něco náročnějšího tématu environmentálně šetrného podnikání. Pokusí se popsat problémy a hrozby klasického současného ekonomického myšlení a nastínit existující alternativy. Prozradí Vám, co je to environmentálně šetrné podnikání, a zda je tato šetrnost v rozporu se ziskem. Nabídne i interaktivní hry a aktivity, s jejichž pomocí lze do tohoto zajímavého fenoménu snáze proniknout.

SBĚR VYBITÝCH BATERIÍ A OSVĚTA

REALIZÁTOR PROJEKTU

Purkyňovo gymnázium Strážnice, okres Hodonín, Ing. Jan W. Jongepier
Telefon: 518 332 106
Email: jongepie@gys.cz

CO ŠKOLU NEBO OBEC TÍŽILO?

V regionu většina žáků i jejich rodičů již třídila papír, plast a sklo. Jiná byla situace s nebezpečným odpadem. Ten býval jednou nebo dvakrát ročně odvezen, ale podle zjištění ve městě Strážnice třetina občanů vyhazovala **baterie do popelnic**. Projekt proto chtěl snížit podíl vybitých baterek, které končí v popelnicích a v přírodě.

JAK BYL PROBLÉM VYBRÁN?

Z **dotazníkové akce** na Ekolympiádě vyšla najevo skutečnost, že třetina občanů si myslí, že vybité baterie patří do popelnice. Po emailové konzultaci s žáky Ekotýmu v rámci programu Ekoškola byl tedy vybrán jako předmět projektu sběr vybitých baterií a osvěta v této oblasti. Detaily záměru poté vypracovali koordinátor EVVO a zástupkyně ředitele. Záměr projektu byl oznámen starostům a školám.

CO SE USKUTEČNILO? CO VZNIKLO?

Protože Purkyňovo gymnázium je střední škola s regionální působností, byl pro místo realizace vybrán region kolem Strážnice spadající do CHKO a Biosférické rezervace Bílé Karpaty - od Sudoměřic po Velkou nad Veličkou. V oblasti se podařilo nainstalovat **sběrné nádoby** na místech, kde možnost separace baterií ještě chyběla, zajistit jejich odvoz a zvýšit informovanost obyvatel regionu o tom, kam tento druh nebezpečného odpadu patří a proč. Zároveň by měla tato osvěta vést k častějšímu používání nabíjecích baterií.

KDO SE ZAPOJIL?

Vybraní žáci (podle zájmu a bydliště) s vybranými učiteli shromažďovali a zpracovávali informace získané z internetu, mezi občany a u odpadových firem působících v regionu. Jejich rady a doporučení pak využili k přípravě osvěty na základních školách a ke tvorbě informačních materiálů. Do této přípravné fáze byla zahrnuta i **exkurze** skupiny žáků na firmu Ecobat v Praze, zabývající se recyklací baterií.
Žáci sestavili **informační materiály**, které rozšířili vlastními silami v obci, a v následujících měsících budou na základních školách v regionu provádět **výukové programy**, které sami vytvořili. Metodickou pomoc při tvorbě výukových programů poskytlo Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty. Občanské sdružení při Purkyňově gymnáziu zajistilo finanční rezervu pro projekt.
Celkem 12 obecních úřadů spolupracovalo na rozšiřování plakátů a umísťování sběrných schránek. Firma Ecobat bezplatně dodala sběrné nádoby a zajišťuje svoz baterií a následnou recyklaci.

JAK SE O PROJEKTU DOZVĚDĚLI OSTATNÍ?

Cíleně bylo osloveno 14 základních škol a 16 starostů ve vymezeném regionu a Odbor životního prostředí Jihomoravského kraje. Články byly nabídnuty týdeníkům Slovácko, Naše Slovácko, Rovnost, Dobrý den s Kurýrem aj., regionálním periodikům Jihomoravské ekolisty a Bílé – Biele Karpaty. Dále se zprávy objevily i v místních zpravodajích a na nástěnkách, ve školních časopisech a na školních nástěnkách.

A CO DOBRÉHO TO VŠE PŘINESLO?

Cílem projektu bylo snížení podílu vybitých baterek v popelnicích, na skládkách a v přírodě. Zvýšení **povědomí obyvatelstva o nebezpečí baterií** pro životní prostředí, o smyslu jejich sběru a informovanost o tom, kam tento druh odpadu patří a jak se s ním nakládá. Usiluje také o zvýšení **používání nabíjecích baterií** oproti „klasickým" bateriím. Nakolik bylo těchto cílů dosaženo bude sledováno po ukončení projektu.
Vedlejším přínosem je již nyní zlepšení spolupráce Purkyňova gymnázia se základními školami v regionu a obecními úřady, která bude nezbytná při řešení dalších environmentálních problémů v následujících letech.

BIOPOTRAVINY DO WALDORFSKÉ ŠKOLY BRNO

REALIZÁTOR PROJEKTU

Waldorfská základní škola a mateřská škola Brno, Tom Václavík
Telefon: 541263456
Email: tom.vaclavik@volny.cz
Web: www.waldorf-brno.cz

CO ŠKOLU NEBO OBEC TÍŽILO?

Pedagogové školy vnímali, že si děti dostatečně neuvědomují vztah mezi jídlem, které jí, a světem, ve kterém žijí. To se odráží v nezájmu o stav životního prostředí a kvalitu zemědělských produktů. Sledovali zhoršení zdraví dětské populace. Civilizační choroby přitom často souvisí se způsobem stravování a konzumovanými produkty.

JAK BYL PROBLÉM VYBRÁN?

Projednávání aktivit se účastnili rodiče dětí navštěvujících školu při různých příležitostech - třídních schůzkách, jarmarcích, pracovních skupinách, emailových a telefonních rozhovorech..

CO SE USKUTEČNILO? CO VZNIKLO?

Na začátku projektu proběhl **informační seminář** pro rodiče, pracovníky školní kuchyně a pedagogy, který vysvětloval principy a cíle projektu „Biopotraviny do škol.". Pracovníci školní kuchyně byli poté na vlastním semináři vyškoleni v oblasti nakupování bioproduktů z farem a biopotravin od velkoobchodů. I pro učitele byl připraven **metodický seminář** na téma „Jak učit o ekologickém zemědělství".
Formou **dotazníku** byly zjišťovány názory rodičů a dětí na stravování ve školní jídelně.
Na školním pozemku je vytvářena **„přírodní učebna"**. Na školní zahradě a ve skleníku budou žáci pěstovat plodiny pro použití ve školní kuchyni. Chystá se **výlet na ekologickou farmu** v regionu pro žáky, učitele, pracovníky školní kuchyně a rodiče.
Při škole také vzniká **BIO Klub**, jehož úkolem je spojit poptávku ze strany rodičů, školní kuchyně a veřejnosti s nabídkou místních ekologických zemědělců.

KDO SE ZAPOJIL?

Do realizace projektu jsou zapojeni pracovníci školy, rodiče a žáci. Také širší komunita, žijící v okolí školy se díky informačnímu semináři a dalším aktivitám projektu dozvídá o výhodách ekologického zemědělství a konzumace biopotravin pro zdraví, přírodu i venkov.

Byla založena **Akční skupina pro zdravé stravování**. Skupina zahrnuje žáky, pedagogy, pracovníky kuchyně, rodiče a vedení školy.
Ve dvou dnech byl naplánován návrh školní zahrady. První den byl věnován představám dětí a ve druhém se mohli kreativním způsobem vyjádřit rodiče. Na **brigádách** se potom všichni zapojili do realizace svých nápadů.
Poradenství a spolupráci poskytli o.s. Živý venkov, Rezekvítek, Rozmarýnek, Úřad městské části Brno-Žabovřesky a Regionální centrum PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců.

JAK SE O PROJEKTU DOZVĚDĚLI OSTATNÍ?

Rodiče byli seznámeni s projektem formou nástěnky, elektronického zpravodaje školy „Páteční listy" a prostřednictvím svých dětí. Informoval o něm i Český rozhlas Brno – Apetit, Zpravodaj městské části Brno- Žabovřesky a webové stránky biodoskol.cz, bio-info.cz a biospotrebitel.cz. Instituce fungující v městské části a okolí školy byly s projektem seznámeny osobně nebo dopisem.

A CO DOBRÉHO TO VŠE PŘINESLO?

Pedagogové jsou nyní vyškoleni v používání vzdělávacích materiálů a metodik a mohou svoje nově nabyté znalosti uplatnit při výuce žáků. Pracovníci školní kuchyně si lépe uvědomují souvislosti mezi nákupem potravin a dopady zemědělství na přírodu.
Nově založená přírodní zahrada bude sloužit všem žákům školy, jak v době vyučování, tak v odpoledních hodinách, kdy v rámci Centra volného času budou na zahradě probíhat vzdělávací kroužky otevřené i pro děti mimo školu.
Fungováním BIO Klubu při škole, který bude otevřený i zájemcům mimo rodiče a pracovníky školy, dojde k rozšíření nabídky biopotravin i na spotřebitele, kteří dosud bioprodukty z farem nenakupovali.

ZVÍŘÁTKOVÁ EKOSTEZKA S MÍSTEM PRO VŠECHNY

REALIZÁTOR PROJEKTU

Základní škola Příbor, okres Nový Jičín, Mgr. Josef Číp
Telefon: 556 725 485
Email: zsdukelska.pribor@seznam.cz
Web: www.zspribor.cz

CO ŠKOLU NEBO OBEC TÍŽILO?

Městské děti nemají tolik příležitostí pozorovat přírodu a v ní žijící živočichy. Ani město samotné neposkytuje vhodné podmínky pro život volně žijících tvorů. Cílem tedy bylo vytvořit příjemné zákoutí nejen pro děti, ale i pro širokou veřejnost a umožnit všem živočichům, kteří sem zavítají, bezpečný a příjemný život.
Dále se škola rozhodla řešit problém nedostatečných a zkreslených představ o biopotravinách a jejich pěstování mezi dětmi a dospělou populací.

JAK BYL PROBLÉM VYBRÁN?

Prvotní podnět vznikal na schůzkách Ekotýmu, který je složen ze zástupců jednotlivých tříd. Další nápady a podněty vzešly ze společných shromáždění celé školy, tzv. Ekodebatování a z porad učitelů. Svými nápady přispěli i pracovníci Technických služeb města Příbor a zástupce odboru životního prostředí.
Na shromáždění školy proběhlo hlasování a návrh s největším počtem hlasů zvítězil.

CO SE USKUTEČNILO? CO VZNIKLO?

Pro volně žijící živočichy bylo vytvořeno obydlí, místo pro rozmnožování a přezimování, zdroj vody, potravy a úkryt před nepřáteli. V zahradě tak můžete najít tato stanoviště:

- **Netradiční ptačí obydlí** – netradiční ptačí budky k hnízdění a rozmnožování ptactva
- **Ptačí krmítka** – k přikrmování ptactva nejen v zimním období
- **Kam se ptáčku, kam schováš?** – živý plot ze zeravů a několik skupin hustě rostoucích keřů vhodných pro hnízdění ptáků
- **Chytila jsem na pasece motýlka** – motýlí louka, menší „ráj" pro motýly a další užitečný hmyz
- **U Česílka** – vodní jezírko s rostlinami a bezobratlými živočichy
- **Ráj pro ještěrky** – skalka osázená skalničkami s kamennou zídkou a štěrkopískovou vrstvou pro ještěrky
- **Hmyzí hotel** – netradiční špalky ze dřeva s vyvrtanými otvory pro blanokřídlý hmyz
- **Ježkovník** – ježkovníky pro úkryt, odchov a přezimování ježků
- **Z větví hromada, před nepřáteli obrana** - hromada větví a kamenů jako vynikající úkryt pro obratlovce i bezobratlé
- **Úkryt pro žížalu Julii** – kompost z posklizňových zbytků a dalšího rostlinného materiálu pro žížaly, stonožky, mnohonožky a další živočichy

Lidé, kteří do zahrady zavítají mohou posedět na nově umístěných lavičkách. Na vstupní bráně veřejného hřiště a školní zahrady je umístěna informační tabule s popisem jednotlivých stanovišť a s pravidly chování na veřejném hřišti.
Při příležitosti slavnostního otevření Zvířátkové ekostezky bude uspořádán **Biojarmark** s prezentací výsledků školního projektového vyučování „Jak nám chutná bio?" Návštěvníci budou mít možnost ochutnat a nakoupit biopotraviny, proběhne přehlídka hotových pokrmů a cukroví z biopotravin připravených žáky školy a spolupracujících škol v rámci doprovodné soutěže pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami „Bio-šikulky".
Vyhodnocení průběhu prací probíhá každý měsíc na společném shromáždění žáků, pedagogů a eko-týmu školy.

KDO SE ZAPOJIL?

Žáci, jejich rodiny a pracovníci školy připravili a naplánovali projekt, vybrali zvířata, kterým se projekt bude věnovat a navrhli jednotlivá stanoviště. Podíleli se na budování Zvířátkové ekostezky, účastnili se **pozorování přírody**, ekologických aktivit a soutěží na školní zahradě a přilehlém hřišti. Žáci ostatních MŠ, ZŠ a SŠ města i blízkého okolí se zapojili do společných akcí, **soutěží** a aktivit.
Při budování Zvířátkové ekostezky a úpravě veřejného hřiště pomohli obyvatelé okolního sídliště, studenti spolupracujícího Masarykova gymnázia, místní sportovní kluby a další zájmová sdružení v obci (Český svaz včelařů, Český svaz zahrádkářů, Český svaz chovatelů a další). Projekt byl odborně konzultován s pracovnicí odboru životního prostředí při Městském úřadu a se správkyní veřejné zeleně. Rovněž bylo o projektu jednáno s vedením města.

JAK SE O PROJEKTU DOZVĚDĚLI OSTATNÍ?

Projekt byl medializován prostřednictvím místní kabelové televize, regionálního vysílání televize (TV1, Nova, Prima), Učitelských novin, Moravskoslezského dne a týdeníku Region.
V obci informoval o projektu místní rozhlas, Měsíčník města Příbor, web školy, před školou visí vývěsní informační tabule a v prostorách školy je rovněž nástěnka, která informuje o realizaci a průběhu projektu.

A CO DOBRÉHO TO VŠE PŘINESLO?

Vznikají malebná zákoutí, která zkrášlí školní zahradu, školní pozemek a přilehlé veřejné hřiště a poskytnou vhodné **přírodní místo pro poznání i odpočinek.**
Zároveň s tím se vytváří bezpečné místo pro život volně žijících živočichů a tím dochází k **oboha-**

cení fauny obce. Okrasní ptáci a jejich mladí sídlící v budkách zbaví okolí škodlivého a obtížného hmyzu, ale užitečný hmyz bude naopak podpořen a vítán v Hmyzím hotelu.
Děti a žáci okolních školek a škol mohou obohatit svou výuku o návštěvu zahrady.

HISTORICKO-PŘÍRODOVĚDNÁ NAUČNÁ STEZKA V LIBĚŠICÍCH

REALIZÁTOR PROJEKTU

Základní a Mateřská škola Liběšice, okres Litoměřice, Mgr. Jana Laňková
Telefon: 416 798 131
Email: ja.lankova@seznam.cz
Web: www.zs.libesice.cz

CO ŠKOLU NEBO OBEC TÍŽILO?

Obec spadá do oblasti, kde došlo k poválečnému odsunu německých obyvatel, a tím i k **přerušení historické paměti** a sounáležitosti. Škola považovala za potřebné obnovit povědomí o historii regionu, o místních tradicích i o kulturních a přírodních zajímavostech u obyvatel nejen Liběšic, ale i okolních vesnic, a povzbudit v nich zájem o místní region.
Jako druhý cíl si škola určila zlepšení komunikace a spolupráce s místními obyvateli, **zviditelnění práce školy** a zapojení více občanů do života obce.

JAK BYL PROBLÉM VYBRÁN?

Nápad na vybudování naučné stezky existoval na škole již delší dobu. Téma jejího vybudování pedagogy velmi oslovilo a připadalo jim jako dobrý **podnět pro povzbuzení života v obci**. Ale hlavním důvodem přijetí návrhu byl zájem samotných dětí o realizaci stezky.
Pedagogický sbor je jen málo početný, projednávání návrhu a jeho konkretizace tedy probíhala spíše v komornějším duchu během výuky v hodinách. Poté byl záměr konzultován se starostkou obce, která jej přivítala a přislíbila pomoc při jeho realizaci.

CO SE USKUTEČNILO? CO VZNIKLO?

Škola se rozhodla vybudovat **naučnou stezku**, která by žáky, obyvatele i návštěvníky seznámila s historií a přírodními krásami Liběšicka.
Informační panely jsou oboustranné. Jedna strana informuje o historii, umění a kultuře Liběšicka, druhá strana zájemce zpravuje nejen o přírodních krásách a jedinečnostech vyskytujících se v okolí, ale i o způsobech ochrany přírody a o vhodném chování v CHKO. Stezka navazuje na již existující **expozici v místním muzeu** a k dispozici jsou k ní **pracovní listy**.

KDO SE ZAPOJIL?

Žáci se zúčastnili exkurze vedené pracovníkem CHKO, který je seznámil s místními přírodními zajímavostmi. Děti následně zpracovaly nově nabyté informace do podkladů pro realizaci naučné stezky. S pomocí **učitelů a rodičů** vytvořily texty na vzdělávací tabule.
Velkým dílem se na vytváření stezky a jejím slavnostním otevření podíleli **klienti Domova Na zámku** Liběšice. Dobrou radu či ruku k dílu přiložili i fotbalisté z TJ, zemědělské družstvo, Sbor pro občanské záležitosti Liběšic a obecní úřad. Kulturní komise Liběšic a taneční spolek pomohli při slavnostním zahájení.

JAK SE O PROJEKTU DOZVĚDĚLI OSTATNÍ?

K šíření povědomí o projektu bylo využito článků v regionálním tisku, plakátová akce, odborná přednáška pro občany, místní rozhlas a webové stránky školy. Děti uspořádaly **dotazníkové akce**, které srovnávaly stav informovanosti zdejších obyvatel i žáků o místním regionu před a po instalaci stezky, čímž se o záměru vybudovat stezku dozvědělo velké množství občanů.

A CO DOBRÉHO TO VŠE PŘINESLO?

Obyvatele i případné návštěvníky stezka upozorňuje na přírodní krásy CHKO České středohoří a zároveň je instruuje o způsobech chování v chráněné krajinné oblasti. Pomáhá zužitkovat turistický potenciál, který obec skýtá, probudit v občanech pocit sounáležitosti s děním ve škole i v obci, a zároveň objevit bohatou historii a zapomenuté tradice regionu.
Zapojení klientů místního domova pro osoby s postižením pomohlo integrovat všechny občany obce a vytvořit mezi nimi pocit vzájemné sounáležitosti.

OTEVŘENÁ ŠKOLNÍ ZAHRADA

REALIZÁTOR PROJEKTU:

Základní škola a mateřská škola, Nová Ves nad Nisou, okres Jablonec nad Nisou, Irena Pluhařová
Telefon: 602 770 103
Email: info@stobjablonec.cz

CO ŠKOLU NEBO OBEC TÍŽILO?

Místní rodiče s malými dětmi v době před začátkem projektu neměli vhodné prostory pro bezpečné a tvůrčí venkovní aktivity svých dětí. Cílem aktivity tedy bylo pomoci řešit **nedostatek herních míst** v obci.

JAK BYL PROBLÉM VYBRÁN?

V Nové Vsi nad Nisou se nejedná o jednorázovou akci, ale o první etapu dlouhodobého záměru. Projednávání se zúčastnili pedagogové školy, žáci základní školy, děti z mateřské školy, Spolek pro volný čas Novovesan, zástupci místní samosprávy a formou **ankety** také široká veřejnost. Zvolené téma bylo vybráno z několika navrhovaných proto, že se dotýká největší skupiny v projektu zainteresovaných občanů - zejména dětí. Ty se na přípravě projektu podílely od samého počátku .

CO SE USKUTEČNILO? CO VZNIKLO?

Došlo k celkové úpravě původní školní zahrady. Staré nevyhovující herní prvky byly odstraněny, stávající zeleň byla ošetřena a vysázena nová. Povedlo se instalovat mnoho herních prvků a to výrazně nad rámec původně zamýšleného projektu.

KDO SE ZAPOJIL?

Již při samotné přípravě projektu se do výběru a plánování zapojili nejen **pedagogové**, ale také **rodiče, spolky**, místní **podnikatelé** a zástupci **samosprávy**.
Děti ve spolupráci s pedagogy pomáhaly při přípravě projektu (náměty, výběrem vhodných prvků a zeleně), zapojily se do výsadby keřů, úklidu areálu a také svými výtvarnými pracemi inspirovaly tvůrce budoucí podoby prostranství. Podílely se na přípravě a organizaci projektového dne. Pomoc při výsadbě a údržbě areálu stejně jako při přípravě projektového dne poskytla i veřejnost, zejména z řad rodičů.

Další podporu různého druhu poskytl Spolek pro volný čas Novovesan, Novoveský okrašlovací spolek a místní podnikatelé.
Úspěšnost celé akce byla hodnocena na základě zpětné vazby získané z **dotazníků**.

JAK SE O PROJEKTU DOZVĚDĚLI OSTATNÍ?

V místním tisku proběhla výzva občanům o možnosti vyjádřit se k záměru. Projekt byl představen podnikatelským subjektům v obci, které zároveň přislíbily pomoc při realizaci. Cíleně byla o projektu informována i místní samospráva, Novoveský okrašlovací spolek, Spolek pro volný čas Novovesan a Spolek dobrovolných hasičů.
V Jabloneckém deníku byl uveřejněn článek a místní Zpravodaj o projektu informoval pravidelně i s prostorem pro vyjádření nejrůznějších názorů.
Informace bylo možné najít na nástěnce ve vestibulu školy, v letáčku pro rodiče žáků a na webu obce.

A CO DOBRÉHO TO VŠE PŘINESLO?

Upravený prostor mohou využívat žáci školy a děti ze školky, je však přístupný také široké veřejnosti. Mimo jiné bude sloužit ke konání dětských akcí v rámci nabídky spolupracujících spolků a obce.
Tato aktivita je dílčí etapou celkového záměru revitalizace školního areálu, která přispěje ke zvýšení bezpečosti dětí při jejich školních i mimoškolních aktivitách.

ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT
OD MYŠLENKY K REALIZACI PROJEKTU

Autoři:

RNDr. Blažena Hušková
RNDr. Jiří Kulich
Mgr. Lucie Munzarová
Mgr. Martin Nawrath
Bc. Zuzana Eliška Veselá
Ing. Mgr. Michal Veselý